

לעילוי נשמת
שלום בן משה

מכות
גליון א'

גמרא עם רש"י ותוספות מסודר
Methodically Arranged Gemora, Rashi and Tosafos

משנתה: פיצד העדים נעשים זוממין?

פיצד העדים נעשים זוממין כו' - בגמרא מפרש מאי קאמר.

"מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁהוּא בֶן גְּרוּשָׁה אוּ בֶן תְּלוּצָה" – אֵין אוּמְרִים יַעֲשֶׂה זֶה בֶן גְּרוּשָׁה אוּ בֶן תְּלוּצָה תַּחְתָּיו, אֲלֵא לִוְקָה אַרְבָּעִים.

אֵת אִישׁ פְּלוֹנִי - כהן.

שֶׁהוּא בֶן גְּרוּשָׁה - בפנינו נתגרשה אמו קודם שנולד, והרי הוא חלל ופסול.

אֵין אוּמְרִים - אם הוזמו והן כהנים יעשה זה בן גרושה וחלוצה לקיים בו כאשר זמם, אלא סופג את הארבעים. ובגמרא מפרש טעמא.

תוס': מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁהוּא בֶן גְּרוּשָׁה אוּ בֶן תְּלוּצָה אֵין אוּמְרִים כו' – תימה, כיון דאם הוזמו אינן נעשין בן גרושה וחלוצה, אם כן גם בשלא יוזמו איך יעשה על פיהם בן גרושה, דהכי הוא האמת, ואמאי – הא הויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה, ואין זה עדות!

ויש לומר כיון דלוקין הוי כאשר זמם, והוי שפיר אתה יכול להזימה.

וקשה, דאם כן מאי קאמר פרק היו בודקין (סנהדרין דף מ"א.) גבי עדי נערה המאורסה דאיהי לא מיקטלא דכיון דאינהו לא מיקטלי משום שיכולין לומר לאסרה על בעלה בזנו והויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה, ומאי קאמר – והא מכל מקום לוקין!

ויש לומר דהתם כיון שבאין לחייבה מיתה וזממו להרוג את הנפש, לא מיקיים כאשר זמם במלקות, דהא צהדיא כתיב נפש צנפש גבי הזמה דעדות נפשות ולא חשיב יכול להזימה במלקות, אבל הכא שלא כוון אלא לשווייה בן גרושה ובן חלוצה דליכא כי אם לאו בעלמא, כיון שלקו חשיב שפיר עדות שאתה יכול להזימה.

ועוד יש לומר דגבי עדות דבן גרושה וחלוצה לא חיישינן כלל באתה יכול להזימה, דמהיכא נפקא לן דבעינן עדות שאתה יכול להזימה – מ"כאשר זמם", והא מוכח בגמרא דכאשר זמם לא נכתב לגבי עדות דבן גרושה ולא קאי כלל עליה בשום דך שצ'עולם. אבל התם גבי נערה המאורסה ודאי כאשר זמם קאי נמי עליה, דאם התרו צה מיקטלי אינהו צשהוזמו, ואילו אייהי צלא הוזמו, והתם מיירי צלא התרו, וכיון דכאשר זמם קאי עלייהו לכך בעינן אתה יכול להזימה.

ויש לדקדק, אמאי לא נקט "מעידין אנו באיש פלוני שהוא ממזר כו'", דזה הוה שייך צין צישראל צין צכהניס, ובן גרושה לא פסיל אלא צכהניס? ויש ליישב דנקטיה משום דקאי אזוממי צת כהן כדאיתא בגמרא, ולכך נקט מידי דשייך צכהונה.

"מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שֶׁהוּא חֲטִיב לְגָלוּת" – אֵין אוּמְרִים יַגְלֶה זֶה תַּחְתָּיו, אֲלֵא לִוְקָה אַרְבָּעִים.

שְׁחֲטִיב גָלוּת - שהרג את הנפש בשוגג.

תוס': מְעִידִין אָנוּ בְּאִישׁ פְּלוֹנִי שְׁחֲטִיב גָלוּת – ואם תאמר היאך הם יכולים לחייבו גלות בעדותן, והא יכול לומר מזיד הייתי כדאמר גבי אכלת חלב צפרק קמא דצבא מניעה (דף ק"ג.)?

ויש לומר דמיירי כשראו צו רגלים לדבר – שנשמט הצרזל מקתו ואיכא למימר דלא נתכוין.

אבל קשה מהא דתנן פרק אלו הן הגולין (לקמן דף ק"ט.) דשונא אינו גולה, לאו כי האי גוונא דומיא דאויב גולה, ואמאי אינו גולה כיון דראו דהוי רגלים לדבר!

ויש לומר דשאני שונא, דיש לנו לומר טפי דצשנאה הכהו. ועוד יש לומר דמיירי שפיר דליכא רגלים לדבר, והשתא ניחא משונא, ומכל מקום אויב גולה כגון דשתיק כשאמרו לו העדים – צודאי אי הוה אמר לא הרגתיו יכול לתרץ ולומר לא הרגתיו שוגג אלא מזיד כמו צלא אכלתי חלב, אבל כיון דשתיק כהודאה דמיא.

צמרא: הא "פיצד אין העדים נעשים זוממין?" מיבעי ליה! ועוד, מדקתני לקמן: "אבל אמרו להם: היאך אתם מעידין, שהרי באתו היום אתם הייתם עמנו במקום פלוני! – הרי אלו זוממין", מפלל דאלו אין זוממין!

הכי גרסינו: האי פיצד אין העדים נעשין זוממין מיבעי ליה, ועוד דקתני לקמן (דף ה.) אבל אמרו להם כו'.

פיצד אין העדים נעשין זוממין מיבעי ליה - דהא לא מקיימת בהו כאשר זמם.

ועוד - מאי קא בעי תנא כיצד נעשין זוממין, הא קתני לה לקמן כיצד דין זוממין, דקתני במתניתין "אבל אמרו להם המזימים היאך אתם מעידים עדות זה, והלא הייתם עמנו אותו היום במקום פלוני כו'".

עוד מדקתני לקמן - פירש הקונטרס דמאי בעי כילד וכו' הא קתני לקמן וכו'. ועוד יש לפרש ועוד - כלומר: ואם תמנא לומר דלשון הזמה הוא, זה אינו, דעל כרחך דין הזמה קאמר כדקתני, ולא לומי קושייתא קמייתא.

תנא התיב קאי: "פל הזוממין מקדימין לאותה מיתה חוץ מזוממי בת פהו ובוועלה, שאין מקדימין לאותה מיתה אלא למיתה אחרת". ויש עדים זוממין אחרים שאין עושין בהו דין הזמה פל עיקר, אלא מלקות ארבעים. פיצד? "מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה או בן חלוצה" - אין אומרים יעשה זה בן גרושה או בן חלוצה תחתיו, אלא לוקה את הארבעים.

התיב קאי - מסנהדרין סליק, דתנן בשילהי אלו הן הנחנקין דהוא סיומא דסנהדרין דיש זוממין שנשתנו במקצת מדין הזמה, כדקתני: "כל הזוממין מקדימים לאותה מיתה" - כלומר: אין להם לצפות מיתה אחרת, אלא משכימין לאותה מיתה שנגמר בה דינו של נדון.

חוץ מזוממי בת פהו - נשואה. שאף על פי שנגמר דינה לשריפה על פיהם, הם בחנק, כדילפינן התם (דף ז.) "היא בשריפה ואין בוועלה בשריפה", אלא בחנק כשאר אשת איש, והזוממין משכימין למיתה שחייבו את הוועל, דכתיב "פאשר זמם לעשות לאחיו" - ולא לאחותו (שם). וקאמר הכא עוד יש זוממין אחרים שאין מקיימין

בהו דין הזמה כלל אלא מלקות, ועלה מפרש כיצד אותן העדים שאין מקיימין בהו דין הזמה נעשין זוממין: מעידים אנו כו'.

עוד: פל הזוממין מקדימין לאותה מיתה - פירש הקונטרס שאין להם נס והמלטה, וקשה, דמאי קא משמע לן, פשיטא! ובכתובות פירש שרונה לומר "מקדימין" - שלא יענו הדין, וגם זה קשה, דמאי קא משמע לן, פשיטא!

לכך פירש ר"י "מקדימין" הכי פירושו: ודאי אתה נריך להמיתן צמיתה שהמיתו, אבל ודאי אם אינו יכול לפילו הכי נמיתם בכל מיתה שנוכל, כדתיבא: "הפה תפה" (בבא מציעא דף ל"א).

וקשה, דאמרינן פרק נגמר הדין (סנהדרין דף מ"ה:) דרואח וגואל הדם הוו שני כתובין הבאין כאחד! וכן קשה דבתוספתא (פרק י"ג דסנהדרין) תניא "אבל הזוממין שאין אתה יכול להמיתן צמיתה הכתובה בהן, אתה ממיתם בכל מיתה", ודריש ליה מן קרא ד"ויבערף הקע מקרפך", ואמאי - הוי רואח וגואל הדם שני כתובין הבאים כאחד!

ותירץ ה"ר יוסף דרואח וגואל הדם הוו שני כתובים הבאין כאחד לענין שלא נלמוד שאר מומתין מהם להמיתם אף צמיתה שאינה מארבע מיתות צית דין, אבל מארבע מיתות צית דין פשיטא נמיתם ככל חייבי מיתות.

עוד: זוממי בת פהו ובוועלה שאין מקדימין לאותה מיתה אלא למיתה אחרת - צועלה דדרשינן "היא" ולא צועלה, וזוממי צת כהן דכתיב "לאחיו", דדרשינן לאחיו ולא לאחותו.

ואם תאמר למה לי דרשא דלאחיו ולא לאחותו, תיפוק ליה מ"היא", דנפקא לן דדרשינן (סנהדרין נ"א.) "את קציה היא מחללת" - "היא" ולא צועלה, "היא" ולא זוממיה!

ויש לומר הואיל וזוממיה צאו לחייבה שריפה, לא יצא לאוקומי מיעוטא ד"היא" אלא צועלה, ולא ממעטינן זוממין אלא מן אחיו. אבל כיון דכתיב "אחיו", דרשינן נמי מ"היא" למעוטי זוממי.

אבל קשה, כיון דכתיב "אחיו" אמאי אינטרין למעוטי זוממין מ"היא"? ויש לומר דאי מ"אחיו" הוה אמינא דהני מילי כשהצועל היה נדון קרינן ציה "לאחיו", אבל אם לא היה נדון על פי עדותו, כגון שהיה קטן בן תשעה שנים ויום אחד, או שלא הכירו הצועל, לא קרינן ציה "לאחיו", קא משמע לן "היא" ולא זוממין, למעוטי זוממין בכל ענין.

ומתחילה היה ר"י מסופק בהאי מילתא, ושזו פשטה מפרק נגמר הדין (סנהדרין דף מ"ו.), דקאמר "מיתה אחת מעין שתי מיתות, כגון צת כהן וצועלה או צת כהן וזוממי זוממין". והשתא, למה ליה זוממי זוממין – תיפוק ליה דאיכא שתי מיתות בלא זוממי זוממין משום הצועל שהוא צחנק! אלא שמע מינה דאיירי כגון דליכא דין מיתה בצועלה כגון שהוא קטן כדפירשתי, ואפילו הכי קאמרי זוממי זוממין צחנק. אלמא דהוה זוממין צחנק אף על פי דליכא דין מיתה בצועל.

מְנַהֲגֵי מִיָּלִי? אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לֵקִישׁ: דְּאָמַר קָרָא "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם (דברים י"ט:ט) – לוֹ וְלֹא לְזָרְעוֹ.

וְלֹא לְזָרְעוֹ - וְאִם תַּעֲשֶׂהוּ חָלָל וְהוּא כַּהֵן, פְּסֻלָּתָא אֵת זָרְעוֹ לְעוֹלָם.

וְלִיפְסָלוֹהוּ לְדִידֵיהּ, וְלֹא לִיפְסָלוֹ לְזָרְעֵיהּ! בְּעֵינָיו כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת", וְלִיכָּא.

בְּעֵינָיו כַּאֲשֶׁר זָמַם - וְהוּא זָמַם לְפָסוּל אֵת הַנְּדוּן וְאֵת זָרְעוֹ.

פְּסָלוֹ: בְּעֵינָיו כַּאֲשֶׁר זָמַם וְלִיכָּא - קְשִׁיָּא, הִיכָּא שְׁמַעֲדִין שְׁהוּא מַזְרֵי שְׁנֵי, דְּאֵינָן בְּאִין לְפָסוּל זָרְעוֹ כִּי אִם לְפָסוּלוֹ, אִם כֵּן נְפָסוּלוֹ וַיֵּשׁ לֹאמַר דְּמַכְלֵ מַקּוּם אֲשֶׁתּוֹ נְפָסֵתָא, דְּפָסֵלָהּ בְּצִיָּאָתָא, וְכַתִּיב "וַעֲשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם" - לוֹ, וְלֹא לְאֲשֶׁתּוֹ.

בַּר פְּדָא אָמַר: קַל וְחֹמֶר - וּמָה הַמְּחַלְלֵ אֵינּוּ מִתְחַלְלֵ, הַבָּא לְחַלְלֵ וְלֹא חֵילֵל אֵינּוּ דִּין שְׁלֵא יִתְחַלְלֵ!

הַמְּחַלְלֵ אֵינּוּ מִתְחַלְלֵ - כַּהֵן הַנּוֹשֵׂא אֵת הַגְּרוּשָׁה שְׁמַחְלֵל אֵת זָרְעוֹ, אֵינּוּ הוּא עֲצָמוֹ מִתְחַלְלֵ מִן הַכְּהוֹנָה.

הַבָּא לְחַלְלֵ וְלֹא חֵילֵל - עַד זֹמָם שְׂרָצָה לְחַלְלֵ וְלֹא חֵילֵלוּ, אֵינּוּ דִּין כּוֹ.

מִתְקִיף לָהּ רַבִּינָא: אִם בְּנֵי, בְּשִׁלְתָּ תוֹרַת עֲדִים זֹמְמִין -

אִם בְּנֵי - אִם בָּאת לְדְרוֹשׁ קַל וְחֹמֶר זֶה בְּעֲדִים זֹמְמִים, בְּשִׁלְתָּ תוֹרַת הַזְּמָתָם.

